

PÕHILISED INIMINSTITUTSIOONID

TUNDEELUS ületab inimene oma loomadest esivanemaid võimega hinnata huumorit, kunsti ja religiooni. Sotsiaalselt ilmutab inimene oma kõrgemat seisundit sellega, et oskab valmistada tööriistu, suhelda ja moodustada institutsioone.

² Kui inimolendite sotsiaalsed rühmad püsivad pikka aega, luuakse neis kogumites alati teatavad tegevussuunad, mis kujunevad lõpuks institutsioonideks. Enamik inimese institutsioonidest on osutunud tööjõudu säästvateks ja samal ajal mõnevõrra ka rühma turvalisust suurendavateks.

³ Tsiiviliseeritud inimene on oma väljakujunenud institutsioonide iseloomu, stabiilsuse ja jätkuvuse üle väga uhke, kuid kõik iniminstitutatsioonid on vaid minevikutavade kogumid, mida on säilitanud tabud ja väärtustanud religioon. Need pärandid on saanud traditsioonideks ja traditsioonid kujunevad lõppkokkuvõttes eluviisiks.

1. PÕHILISED INIMINSTITUTSIOONID

¹ Iga iniminstitutatsioon hoolitseb mingi mineviku või oleviku sotsiaalse vajaduse rahuldamise eest, kuigi nende ülemäärane areng vähendab paratamatult nende väärtust indiviidi jaoks, sest varjutab isiksust ja vähendab initsiatiivi. Inimene peaks allutama oma institutsioonid endale, mitte laskma neil areneva tsiivilisatsiooni sünnitistel ennast valitseda.

² ¶ Iniminstitutatsioonid jagunevad üldiselt kolme klassi.

³ 1. *Elatumisinstitutatsioonid*. Siia kuuluvad tavad, mis on tekkinud toidunäljast ja muudest taolistest enesealalhoiuinstinktidest. Nendeks on töö, omand, kasusaamissõda ja kõik ühiskonna reguleerimismehhanismid. Hirmuinstinkt edendab nende ellujäämisinstitutatsioonide loomist varem või hiljem tabude, traditsioonide ja religioosete sanktsioonidega. Kuid hirmul, teadmatusel ja ebausul on olnud kõigi iniminstitutatsioonide varases päritolus ja hilisemas arengus tähtis osa.

⁴ ¶ 2. *Enesejäädvustamisinstitutatsioonid*. Need ühiskondlikud institutsioonid on tekkinud suguihast, emainstinktist ja rasside kõrgematest õrnadest tunnetest ning hõlmavad kodu ja kooli, perekonnaelu, hariduse, eetika ja religiooni sotsiaalseid tagatise. Nende hulka kuuluvad abielutavad, kaitsesõda ja elamuehitus.

⁵ ¶ 3. *Eneserahuldust kindlustavad institutsioonid*. Need on edevusekalduvusest ja uhkusest välja kasvavad institutsioonid, mille hulka kuuluvad rõivastumis- ja ehtimiskombed, sotsiaalsed tavad, sõjad kuulsuse võitmiseks, tants, lõbustused, mängud ja muud meelelist rahuldust pakkuvad tegevused. Ent konkreetseid eneserahuldust pakkuvaid institutsioone ei ole tsiivilisatsioonis kunagi välja arenenud.

⁶ ¶ Need kolm sotsiaalsete tavade rühma on omavahel tihedalt seotud ja pisiasjades üksteisest sõltuvad. Urantial moodustavad nad keerulise organisatsiooni, mis toimib ühtse sotsiaalse mehhanismina.

2. TOOTMISE ALGUS

¹ Ürgne tootmine kujunes aeglaselt välja kui kindlustus nälja õuduste eest. Inimene õppis oma eksistentsi kestel mõnelt loomalt juba varakult, et rikkaliku saagi korral tuleb nappusepäevadeks toitu varuda.

² Enne varase kokkuhoidlikkuse ja algelise tootmise tekkimist olid tavalise hõimu saatuseks puudus ja tõelised kannatused. Varane inimene pidi konkureerima toidu saamiseks kogu loomariigiga. Konkurents tõmbab inimest alati alla looma tasemele; vaesus on tema loomulik ja türanlik seisund. Rikkus ei ole looduse kingitus: see tuleneb tööst, teadmistest ja organisatsioonist.

³ Ürginimene taipas ühinemise eeliseid üsna varsti. Ühendusest kujunes organisatsioon ja organisatsioon esimene tulemus oli tööjaotus, millega säästeti kohe aega ja materjali. Need tööalased spetsialiseerumised tekkisid tänu kohanemisele survega — mindi väiksema vastupanu teed. Ürgsed metslased ei teinud kunagi ühtki tõelist tööd rõõmsalt ega meeleldi. Kuuletuti vaid vajaduse sunnil.

⁴ Ürginimesele ei meeldinud rasket tööd teha ja ta kiirustas üksnes siis, kui teda ähvardas tõsine oht. Töö ajategur, antud töö tegemine teatava aja jooksul, on täiesti nüüdisaegne mõiste. Iidse aja inimesi ei sundinud aeg kunagi tagant. Varase inimese loomupäraselt passiivseid rasse sundisid tootmise radadele vaid ägeda olemusvõitluse ja üha tõusva elatustaseme topeltnõudmised.

⁵ Töö ja loomepüüdlused eristavad inimest loomast, kelle jõupingutused on suuremas osas instinktiivsed. Vajadus töötada on inimese ülim õnnistus. Kogu

Vürsti kaaskond töötas, nad tegid füüsilise töö õilistamiseks Urantial palju ära. Aadam oli aednik, heebrealaste Jumal töötas — ta oli kõigi asjade looja ja alalhoidja. Heebrealased olid esimene hõim, kes tööd kõrgelt hindas. Nad olid esimene rahvas, kes kuulutas: „Kes ei tee tööd, ei pea ka sööma.” Kuid paljud maailma religioonid pöördusid varase jõudeolekuideaali juurde tagasi. Jupiter oli pidutseja ja Buddhast sai mõtisklev jõudeolekule pühenduja.

⁶ Sangikhõimud olid troopikast eemal elades üsna töökad. Kuid laiskade maagiale pühendunute ja ettenägelike töökumardajate vahel toimus pikk-pikk võitlus.

⁷ Inimlik ettenägelikkus oli suunatud esmalt tule, vee ja toidu säilitamisele. Kuid ürginimene oli loomult mängur, ta tahtis alati saada midagi mitte millegi eest ning kannatliku ootamisega saavutatud edu omistati neil varastel aegadel liigagi sageli maagiale. Maagia taandus ettenägelikkuse, eneseohjeldamise ja töökuse ees väga visalt.

3. TÖÖ SPETSIALISEERUMINE

¹ Tööjaotuse määrasid ürgühiskonnas esmalt looduslikud ja seejärel sotsiaalsed tegurid. Töö varane spetsialiseerumine oli järgmine:

² 1. *Sooline spetsialiseerumine.* Naiste töö tulenes lapse olemasolust, naised armastavad loomupäraselt lapsi rohkem kui mehed. Nii jäi naisele rutiinne töö, mehest sai aga kütt ja võitleja, kelle töö vaheldus kindlate puhkeperioodidega.

³ 2. Tabud on hoidnud ajastute jooksul naist rangelt oma elualal. Mees on valinud isekalt endale meeldivama töö, jättes rutiinse töörühmamise naisele. Mehel on alati olnud häbi teha naiste tööd, kuid naisele pole meeste töö tegemine kunagi vastumeelne olnud. Imelik on siiski, et kodu ehitades ja sisustades on mehed ja naised alati koos töötanud.

⁴ 3. *Vanusest ja haigustest põhjustatud korrektsoonid.* Need erinevused määrasid ära järgmise tööjaotuse. Vanad mehed ja sandid pandi varakult tööriistu ja relvi valmistama. Hiljem pidid nad ehitama maaparandusrajatisi.

⁵ 4. *Religioonil põhinev eristumine.* Ravitsejad olid esimesed inimesed, kes vabastati füüsilisest tööst; nad olid esimene kutsealaklass. Sepad olid väike rühm, kes võistles maagia alal ravitsejatega. Nende oskus metalle töödelda äratas kartust. Plekksepad ja raudsepad panid aluse varastele uskumustele valgust

ja mustast maagiast. Ning hiljem segunes see uskumus ebausuga headesse ja halbadesse vaimudesse ning kummitustesse.

⁶ 5. Sepad olid esimene mittereligioosne rühm, kes kasutas erilisi privileege. Neid peeti sõja ajal erapooletuiks ning see täiendav vaba aeg võimaldas neil saada ürgühiskonna poliitikuteklassiks. Ent oma eesõiguste jämeda kuritarvitamise pärast teenisid sepad ära üleüldise vihkamise ning ravitsejad süvendasid omalt poolt viha konkurentide vastu. Selle esimese teaduse ja religiooni vahelise võistluse võitis religioon (ebausk). Pärast seda, kui sepad küladest välja aeti, hakkasid nad pidama asulate serval esimesi võõraste maju.

⁷ 6. *Isand ja ori.* Järgmine tööjaotus arenes välja vallutaja ja vallutatute vahelistest suhetest ning tähendas orjuse algust.

⁸ 7. *Erinevatel füüsilistel ja vaimsetel annetel põhinev tööjaotus.* Edaspidi soodustasid tööjaotust inimeste loomupärased erinevused — inimolendid ei sünni võrdsetena.

⁹ Varased tootmisspetsialistid olid ränikivitahujad ja kiviraidurid, järgmisena tulid sepad. Seejärel hakkasid rühmad spetsialiseeruma: terved perekonnad ja sugukonnad pühendusid teatavat liiki töödele. Üks varasemaid preestrikaste — peale suguharu ravitsejate — tekkis ühe mõõgameistrite perekonna ebausklikust ülistamisest.

¹⁰ 8. Esimesed majandusspetsialistid olid kivisoola eksportijad ja pottsepad. Naised valmistasid lihtsaid, mehed kaunistatud savinõusid. Mõnes hõimus oli õmblemine ja kudumine naiste, teistes meeste töö.

¹¹ Varased kauplejad olid naised: neid rakendati spioonidena, kellele kauplemine oli kõrvaltegevus. Peagi kaubandus laienes ja naised hakkasid tegutsema vahendajatena — vahekaupmeestena. Seejärel tekkis kaupmeeste klass, kes hakkas võtma oma teenuste eest komisjonitasu ehk kasumit. Rühmadevahelise kaubavahetuse kasv arenes kaubanduseks ja kaupade vahetamisele järgnes oskustööjõu vahetus.

4. KAUBANDUSE ALGUS

¹ Nii nagu lepinguabieludele järgnesid vallutusabi elud, järgnesid ka vahetuskaubandusele röövretked. Kuid varase sõnatu kaubavahetuse ja hilisema nüüdisaegsete vahetusviisidega kaubanduse vahele jäi pikk piraatlusperiood.

² Esimesed kaubavahetajad olid relvastatud kaupmehed, kes jätsid oma kaubad neutraalsesse kohta.

Esimesed turud kuulusid naistele; nemad oli kõige esimesed müüjad just sellepärast, et nad olid koormakandjad; mehed oli sõjamehed. Väga varakult kujunes välja müügilett — piisavalt lai müür, et kauplejad ei ulatuks teineteist relvaga puudutama.

³ Sõnatu kaubavahetuse puhul pandi kaubavarusid valvama mõni fetiš. Need turuplatsid olid varguste eest kaitstud: sealt sai midagi võtta ainult vahetuse või ostu teel, fetišiga olid kaubad alati kaitstud. Varased kauplejad olid oma hõimudega alati hoolikalt ausad, kuid arvasid, et kaugelttulnud võõraid tohib petta. Isegi varased heebrealased tunnistasid paganatega kaubeldes eri eetikat.

⁴ Sõnatu vahetuskaubandus jätkus tervete ajastute vältel, kuni inimesed võisid lõpuks relvituina pühal turuplatsil kohtuda. Needsamad turuplatsid said ka esimesteks pühapaikadeks ja mõnel maal hakati neid hiljem nimetama „pelgulinnadeks”. Iga turuplatsile jõudnud põgenik oli ohutus kohas ja rünnakute eest kaitstud.

⁵ ¶ Kaaluma hakati esimesena nisu ja teisi teravilju. Esimesed vahetusvahendid olid kalad või kitsed. Hiljem muutusid vahetuskaubaks lehmad.

⁶ Nüüdisaegne kiri sai alguse varasest kaubaarvestusest; inimese esimeseks kirjandusloominguks oli kaubareklaam, soolareklaam. Palju varaseid sõdu peeti loodusressursside, näiteks ränikivi, soola ja metallide pärast. Esimene ametlik hõimudevaheline leping sõlmiti soolakaevanduse ühise kasutamise kohta. Need lepingutega reguleeritud kohad võimaldasid erinevatel hõimudel sõbralikult ja rahumeelselt mõtteid vahetada ning suhelda.

⁷ Kiri kujunes etapiliselt — „sõnumipulgast”, sõlmelistest nõõridest, piltkirjast, hieroglüüfdest ja vappumvöödest kuni varaste sümboltähestikeni. Sõnumite saatmine arenes algelisest suitsusignaalist kuni jooksjate, ratsurite, raudteede ja lennukiteni, edasi telegraafi, telefoni ja raadiosideni.

⁸ Asustatud maailmas levitasid uusi ideid ja paremaid meetodeid iidset kaupmehed. Kauplemine koos seiklushimuga ajendas uurima ja avastama. Ning kõik see kutsus esile transpordi sünni. Kaubandus soodustas kultuuride vastastikusi mõjutusi ja on seega olnud suur tsiviliseerija.

5. KAPITALI ALGED

¹ Kapital on vara, mis toob tulu tänu praegusele loobumisele tuleviku nimel. Säästmine on elatumisviis ja ellujäämiskindlustus. Toiduvarumine arendas

enesevalitsust ning tekitas esimesed kapitali ja tööjõuga seotud probleemid. Kui kellelgi oli toitu ja ta suutis seda röövlite eest kaitsta, olid tal toiduta inimese ees selged eelised.

² Varane pankur oli hõimu vapraim liige. Ta hoidis ühiseid varasid enda juures ja kogu suguharu kaitses rünnakute korral tema onni. Seega viis isikliku omandi ja rühmavara kogunemine kohe sõjalise organisatsiooni tekkele. Algul olid need ette vaatusabinõud mõeldud vara kaitsmiseks röövretkede vastu, kuid hiljem sai tavaks korraldada sõjaretki naaberhõimude vara ja rikkuse omastamiseks.

³ Kapitali akumulereerumist põhjustasid järgmised põhited:

⁴ 1. *Nälg* — koos *ettenägelikkusega*. Toidu säästmine ja säilitamine tõi võimu ja mugavust neile, kel oli tulevaste vajaduste arvestamiseks piisavalt *ettenägelikkust*. Toiduvarumine oli näljahädade ja õnnetuste puhuks küllaldane tagatis. Ja kogu ürgsete tavade kogum pidi aitama inimestel tegelikult olevikku tulevikule allutada.

⁵ ¶ 2. *Perekonnaarmastus* — soov pereliikmete vajadusi rahuldada. Kapital on omand, mida on säästetud, vaatamata tänaste vajaduste survele, et kindlustada end tulevikuvajaduste vastu. Need tulevikuvajadused võivad olla osaliselt seotud ka oma tulevaste põlvvedega.

⁶ ¶ 3. *Edevus* — soov oma kogutud vara näidata. Ülemäärased rõivad olid üks esimesi eristumismärke. Kogumisedevus sai varakult inimesele uhkuseasjaks.

⁷ ¶ 4. *Positsioon* — soov osta sotsiaalset ja poliitilist prestiiži. Juba varakult tekkis varal põhinev ülikond, kelle hulka pääses eriliste teenete osutamisega kuningatele või otseselt raha maksmise teel.

⁸ ¶ 5. *Võim* — valitsemisiha. Varade laenuksandmist kasutati orjastamisvahendina, neil iidsetel aegadel oli laenumäär sada protsenti aastas. Laenuandjatest said kuningad, kes olid loonud endale terve armee võlglasti. Võlaorjad olid üks varaseimaid vara vorme, mida sai koguda, ja võlaorjus hõlmas vanal ajal isegi õigust surnukehale pärast orja surma.

⁹ ¶ 6. *Hirm surnute hingede ees* — kaitsetasud preestritele. Inimesed hakkasid preestritele varakult oma surma puhuks kingitusi tegema, et hõlbustada oma edasiliikumist järgmisesse ellu. Nii said preestrid väga rikkaks, nad olid iidsetel aegadel suurimad kapitalistid.

¹⁰ ¶ 7. *Seksuaaltung* — soov osta endale naine või mitu naist. Inimese esimene kauplemisvorm oli naisvahetus, seda esines juba ammu enne hobusekauplemist. Kuid liignaistest orjadega kauplemine ei viinud

ühiskonda kunagi edasi: see oli ja on rassi häbiplekk, sest takistas perekonnaelu arengut ja saastas kõrgemate rahvaste bioloogilist kõlblikkust.

¹¹ ¶ 8. *Arvukad eneserahuldamise viisid.* Mõned otsisid rikkust, sest see andis võimu; teised rügasid tööd ja kogusid vara, mis tähendas jõudeolekut. Varane inimene (ja ka mõned hilisemad) kaldus pillama oma vahendeid luksusele. Ürgseid rasse lummasid joovastavad ja uimastavad ained.

¹² ¶ Tsiivilisatsiooni arenedes tekkis inimesel säästmiseks uusi ajendeid, esialgsele toidunäljale lisandus kiiresti muid vajadusi. Vaesust hakati sedavõrd põlastama, et vaid rikkaid arvati surres otse taevasse minevat. Vara hakati nii kõrgelt hindama, et uhkeldava pidusöögi pakkumine pühkis inimese nimelt häbipleki.

¹³ Rikkusest sai varakult silmapaistva sotsiaalse seisundi märk. Mõne hõimu liikmed kogusid aastaid vara, et see mulje avaldamiseks mõnel pidupäeval ära põletada või tasuta teistele hõimuliikmetele välja jagada. See tegi neist suured inimesed. Ka nüüdisaegsed rahvad tunnevad pillavast jõulukinkide jagamisest suurt rõõmu, rikkad inimesed annetavad aga suurtele heategevus- ja haridusasutustele. Inimeste teguviis võib olla veidi teistsugune, kuid meelega on jäänud üsna muutumatuks.

¹⁴ Tuleb aga kindlasti märkida, et paljud iidse aja rikkad inimesed jagasid suure osa oma varandusest laiali hoopis teisel põhjusel: nad kartsid, et nende varade ihaldajad tapavad nad. Rikkad ohverdasid tavaliselt kümneid orje, et näidata oma põlgust rikkuse vastu.

¹⁵ Kuigi kapitalil on kaldumus inimest vabastada, on see ühiskonnakorra ja tootmissüsteemi tunduvalt keerulisemaks muutnud. Kapitali kuritarvitamine ebaõiglaste kapitalistide poolt ei muuda olematuks asjaolu, et see on nüüdisaegse tööstusühiskonna alus. Tänu kapitalile ja leiutistele on praegusel põlvkonnal suuremal määral vabadust kui ühelgi teisel põlvkonnal enne teda. See on lihtne tõde ning pole mõeldud õigustamiseks paljusid kapitali väärkasutusi selle mõtlematute ja isekate valdajate poolt.

6. TULE SEOS TSIVILISATSIOONIGA

¹ Ürgühiskond oma nelja tegevusharuga — tööstuslik, regulatiivne, religioosne ja sõjaline — arenes tänu neljale tegurile: tuli, loomad, orjad ja vara.

² Tule süütamine eraldas inimese ühe hüppega igaveseks loomast: see on inimese põhileiutus ehk -avasus. Tuli võimaldas inimesel jääda ööseks maapinna-

le, sest kõik loomad kartsid seda. Tuli soodustas õhuti sotsiaalset suhtlemist, see kaitses külma ja metsloomade eest ning pakkus kindlustunnet ka tontide vastu. Seda kasutati algul rohkem valguse kui soojuste saamiseks; paljud mahajäänud hõimud keelduvad magamast, kui nende löke ei põle öö läbi.

³ Tuli oli suur tsiviliseerija ja esimene vahend, mis võimaldas inimesel olla altruistlik midagi loovutamata, anda põlevaid süsi naabrile ilma midagi kaotamata. Majapidamistuli, mida hoidis ema või vanim tütar, oli esimene kasvataja, kes nõudis valvsust ja usaldusvärsust. Varane kodu ei olnud hoone, vaid tule, perekonnakolde ümber kogunenud pere. Kui poeg asutas uue kodu, võttis ta perekonnakoldest ühe tuletuki kaasa.

⁴ ¶ Kuigi tule avastaja Andon vältis selle palveldamist, hakkasid paljud tema järeltulijad leeki fetišiks või vaimuks pidama. Tule sanitaarsed omadused jäid neil kasutamata, sest nad ei tahtnud jäätmeid põletada. Ürginimene kartis tuld ja püüdis seda alati heas korras hoida, seetõttu piserdati tulle ka viirukit. Vanaja inimesed ei sülitanud mingil juhul tulle ega läinud kunagi läbi teise inimese ja põleva lõkke vahelt. Varane inimkond pidas pühaks ka tulesüütamiseks kasutatavaid raudpüriidi- ja ränikivitükke.

⁵ Leegi kustutamist loeti patuks; kui onn süttis, lasti sel ära põleda. Templite ja pühamute tuled olid pühad ning neid ei lastud kunagi kustuda, kui ei olnud tavaks igal aastal või mõne õnnetuse järel uut tuld süüdata. Naised valiti preestriteks, sest nad olid ka kodukolde tule hoidjad.

⁶ Varased müüdid sellest, kuidas tuli kunagi jumalate juurest alla tuli, said alguse tähelepanekutest, et välk süütab tuld. Need üleloomuliku päritoluga ideed viisid otseselt tulekummardamisele ja tulekummardamine tekitas otseselt „tulest läbiastumise” tava, mis püsis kuni Moosese ajani. Veel praegugi arvatakse, et pärast surma minnakse läbi tule. Tulemüüt köitis varastel aegadel inimesi väga ning püsib parside sümboolikas praeguseni.

⁷ ¶ Tuli võimaldas toitu valmistada ja „toore liha sööjad” said pilkealusteks. Töödeldud toidu söömisel kulus seedimisele vähem elutähtsat energiat ja nii jäi varasel inimesel sotsiaalkultuuri jaoks rohkem jõudu. Loomakasvatuse tõttu oli vaja toidu hankimiseks vähem pingutada, mis jättis aega sotsiaalseks tegevuseks.

⁸ Ei maksa unustada, et tuli avas tee metallitöötlemisele ning viis hiljem aurujõu ja praeguste elektritarbimisviiside avastamisele.

7. LOOMADE KASUTAMINE

¹ Kogu loomariik oli alguses inimese vaenlane; inimolendid pidid õppima end metsloomade eest kaitsma. Esialgu inimene vaid söi loomi, kuid hiljem õppis neid kodustama ja enda teenistusse rakendama.

² Loomade kodustamine sai alguse juhuslikult. Metslane küttis kariloomi umbes samamoodi, nagu indiaanlased piisoneid. Karja ümberpiiramisega said nad loomi oma kontrolli all hoida ning tappa siis, kui neid toiduks vajati. Hiljem ehitati tarandikud ja püüti kinni terved karjad.

³ Mõnda looma oli kerge taltsutada, kuid paljud neist, näiteks elevant, ei paljunenud vangistuses. Veel hiljem avastati, et teatavad loomaliigid alistuvad inimesele ning paljunevad ka vangistuses. Seega edendati loomade kodustamist selektsioonaretuse teel, mis on Dalamatia aegadest saadik oluliselt edasi arenenud.

⁴ Koer oli esimene loom, kes kodustati, raske taltsutamistöö algas siis, kui üks koer oli jahimehele kogu päeva järgnenud ning läks temaga ka koju kaasa. Koeri kasutati ajastute vältel toiduks, küttimiseks, transpordiks ja seltsiks. Algul koerad ainult ulusid, kuid hiljem õppisid ka haukuma. Koera terava haistmismeele tõttu hakati arvama, et ta näeb vaime ning sellest kujunesid välja koera fetišeerimise kultused. Valvekoerte kasutamine võimaldas kogu suguharul esmakordselt öösel magada. Seejärel tekkis tava rakendada valvekoeri kodu kaitsmiseks nii aineliste vaenlaste kui ka vaimude vastu. Kui koer haukus, tähendas see inimese või looma lähenemist, ent kui koer ulus, olid vaimud lähedal. Isegi praegu arvavad paljud, et koera ulumine öösel tähendab surma.

⁵ Kui mees oli kütt, kohtles ta naist üsna hästi, ent pärast loomade kodustamist hakkasid paljud hõimud Caligastia segaduse ajal oma naistega häbiväärselt ringi käima. Nad kohtlesid neid lausa samamoodi nagu loomi. Naise jäme kohtlemine mehe poolt on inimajaloo üks tumedamaid peatükke.

8. ORJUS KUI TSIVILISATSIOONI TEGUR

¹ Ürginimene ei kõhelnud kunagi oma kaaslasti orjastamast. Esimene ori oli naine, perekonna ori. Karjakasvatajast mees orjastas naise oma alaväärtusliku seksuaalpartnerina. Seda liiki suguline orjus tulenes otseselt mehe vähenenud sõltuvusest naisest.

² Mitte ammu oli orjus nende sõjavangide saatus, kes keeldusid vallutaja religiooni vastu võtmast. Variesematel aegadel vangid kas söödi, piinati surnuks,

pandi omavahel võitlema, ohverdati vaimudele või orjastati. Orjus oli veresaunade ja kannibalismiga võrreldes suur edasimineks.

³ Orjastamine oli samm sõjavangide halastava kohtlemise poole. Ai linna varitsemine koos meeste, naiste ja laste massilise tapmisega, millest pääses vallutaja edevuse rahuldamiseks vaid kuningas, on tõetruu pilt barbaarsetest tapatalgudest, mida panid toime ka pealtnäha tsiviliseeritud rahvad. Ründeretk Baasani kuninga Oogi vastu oli niisama julm ja tõhus. Heebrealased „hävitasid oma vaenlased sootuks”, võttes kogu nende vara sõjasaagiks kaasa. Nad panid kõik linnad andameid maksma, ähvardades muidu „hävitada kõik nende meessoost elanikud”. Ent paljud tolleaegsed hõimud, kellel oli vähem hõimuegotismi, olid hakanud juba ammu vastaste paremaid esindajaid omaks võtma.

⁴ Kütt nagu ameerika punane inimene ei orjastanud kedagi. Ta kas võttis vangid omaks või tappis nad. Karjakasvatjarahvaste seas ei olnud orjus valdav, sest nad vajasisid vähe lihttöölisi. Karjakasvatajad tavatsesid sõjas kõik meesvangid tappa ja võtta vangi vaid naised ja lapsed. Moosese käsuseadused sisaldasid konkreetseid juhiseid, kuidas naisvange naiseks võtta. Kui naine ei rahuldanud, võis ta ära saata, aga heebrealastel ei lubatud neid mahajäetud abikaasasid orjaks müüa — see oli tsivilisatsioonis vähemalt üks samm edasi. Heebrealastel olid küll tahumatud sotsiaalsed tavad, kuid need olid ümbruskonna hõimude omadest palju kõrgemal tasemel.

⁵ Karjakasvatajad olid esimesed kapitalistid: karjad olidki nende kapital ja nad elasid intressidest — loomulikust juurdekasvust. Ning nad ei soovinud seda rikkust orjade ega naiste hoolde usaldada. Hiljem võtsid nad küll meessoost vange ja sundisid neid maad harima. Siit sai alguse varane pärisorjus — inimeste kinnistamine maa külge. Aafriklastele võis maaharimise kergesti selgeks õpetada, seetõttu saigi neist suur orjarass.

⁶ ¶ Orjus oli vältimatu lüli inimtsivilisatsiooni ahe- las. See oli ühiskonnale sild üleminekuks kaosest ja lo- devusest korra ja tsiviliseeritud tegevuseni. See sundis mahajäänud ja laisku rahvaid töötama ning and- ma sellega endast kõrgematele sotsiaalseks edasilüku- miseks rikkust ja vaba aega.

⁷ Orjuseinstitutsioon sundis inimest leiutama ürgühiskonna regulatsioonimehhanisme, see pani aluse valitsuse algetele. Orjus nõuab tugevat regulatsiooni ja Euroopas see keskajal praktiliselt kadus, sest feodaali- sandad ei suutnud orje valitseda. Vana aja mahajäänud

hõimudel nagu ka praegustel Austraalia põliselanikel polnud kunagi orje.

⁸ Orjus oli muidugi rõhuv, aga rõhumine õpetas inimesele ka töökust. Lõppkokkuvõttes said orjad osa ka kõrgema ühiskonna õnnistustest, mida nad nii vastumeelselt olid luua aidanud. Orjus loob tingimused kultuuri arenguks ja sotsiaalseks edasiminekuks, kuid ründab ühiskonda salakavalalt seestpoolt kui kõige tõsisem kõigist ühiskonda hävitavatest tõbedest.

⁹ ¶ Nüüdisaegsete tehniliste leiutiste tõttu on orjus muutunud igandiks. Orjus nagu polügaamiagi on kadumas, sest see ei tasu end ära. Kuid alati on osutunud hukatuslikuks vabastada äkki suurel arvul orje, nende järkjärgulisel vabastamisel tekib probleeme vähem.

¹⁰ ¶ Inimesed ei ole tänapäeval sotsiaalselt seisundilt orjad, kuid tuhanded satuvad võlaorjusesse auahnuse tõttu. Sunniviisiline orjus on asendunud uue ja täiuslikuma — majandusliku orjuse vormiga.

¹¹ Ühiskonna ideaal on üldine vabadus ja seetõttu ei tohiks kunagi lubada jõudeolekut. Kõiki füüsiliselt terveid isikuid peaks sundima tegema vähemalt nii palju tööd, et sellest piisaks iseenese elatamiseks.

¹² Nüüdisaegne ühiskond liigub vastupidises suunas. Orjus on peaaegu kadunud, koduloomad on läbitud etapp. Tsiivilisatsioon otsib võimu taas tulelt — anorgaaniliselt maailmalt. Inimene tõusis metslase seisundist kõrgemale tule, loomade ja orjuse abiga. Praegusel ajal on ta selle juurde tagasi pöördumas, loobudes orjade ja loomade abist ning püüdes leida loodusjõudude varamust uusi saladusi ja rikkuse ning võimu allikaid.

9. ERAOMAND

¹ Ürgühiskond oli küll tegelikult kogukondlik, kuid ürginimene ei järginud nüüdisaegseid kommunismidoktriine. Nende varaste aegade kommunism ei olnud pelgalt teooria ega sotsiaalne doktriin, see oli lihtne ja praktiline automaatne kohanemine. Kommunism hoidis ära rahvamasside vaesumise ja puuduse; kerjamine ja prostitutsioon oli nende iidsete hõimude seas peaaegu tundmatud.

² ¶ Primitiivne kommunism ei muutnud inimesi päris ühesuguseks ega ülistanud keskpärasust, kuid premeeris siiski tegevusetust ja jõudeolekut ning lüümas töökust ja hävitas auahnust. Kommunism oli vältimatu tugi ürgühiskonna kasvule nagu tellingud ehitusele, kuid asendus kõrgema ühiskonnakorraga, sest oli vastuolus nelja tugeva inimliku kalduvusega.

³ 1. *Perekond*. Inimene ihkab varandust koguda, kuid soovib samal ajal oma investeeringud ka järglastele pärandada. Varases kogukondlikus ühiskonnas inimese kapital kas tarbiti pärast tema surma kohe ära või jagati rühmale. Vara pärimist ei tuntud — pärandimaks oli sada protsenti. Hilisemad kapitali kogumise ja vara pärandamise tavad olid ühiskonnas selge edasiminekuks. Ning seda vaatamata kapitali vääritikasutamise ja hiljem kaasnenud jämedatele kuritarvitustele.

⁴ ¶ 2. *Religioossed kalduvused*. Ürginimene tahtis kapitali koguda ka selle nimel, et järgmises elus oleks millestki alustada. Selle motiiviga on seletatav, miks nii kaua tavatseti inimese isiklike asju talle hauda kaasa panna. Vanaaja inimesed arvasid, et kohe pärast surma saavad rõõmud ja väarikus osaks vaid rikastele. Ilmutatud religiooni õpetajad, eriti kristlikud jutlustajad, olid esimesed, kes kuulutasid, et vaesed võivad saada päästetud rikastega võrdsetel alustel.

⁵ ¶ 3. *Vabaduse ja vaba aja soov*. Ühiskonna arengu varastel aegadel oli indiviidi teenistuse jagamine rühmale tegelikult üks orjuse vorme, töötaja tehti laiskleja orjaks. See oli kommunismi hukatuslik nõrkus: pillajad elasid alati kokkuhoidlike kulul. Ka tänapäeval loodavad pillajad riigi (kokkuhoidlike maksu maksjate) hoolitsusele. Need, kel pole kapitali, arvad ikka veel, et kapitali omavad peaksid neid toitma.

⁶ ¶ 4. *Turvalisuse- ja võimuiha*. Kommunismi hävitasid lõpuks edumeelsete ja edukate inimeste mitmed pettevõtted, millega püüti oma hõimu saamatute laisklejate orjusest kõrvale põigelda. Kuid algul hoiti igasuguseid kogutud varusid salajas, ürgse ebakindluse tõttu välditi kapitali kogumist väljapoole. Ka hiljem oli väga ohtlik liiga palju rikkust koguda, sest kuningas sepiitses alati mingi valesüüdistuse, mille alusel rikka mehe vara konfiskeerida, ja kui rikas inimene suri, oodati matusega seni, kuni pere oli annetanud üldsuse heaks või kuningale pärandimaksuna suure summa.

⁷ Naised olid juba varastel aegadel kogukonna omand ja perekonda juhtis ema. Varastele hõimujuhidele kuulusid kogu maa ja kõik naised — abiellumiseks oli vaja hõimujuhi nõusolekut. Pärast kommunismi olid naised individuaalne omand ja isa võttis pikkamööda juhtimise kodus enda kätte. Nii sai alguse kodu ja polügaamia tavad asendused järk-järgult monogaamiaga. (Polügaamia on naise orjuse elemendi säilimine abielus. Monogaamia on orjuseta ideaal ühe mehe ja ühe naise võrratust ühendusest koduloomise, järglaste kasvatamise, vastastikuse kultuurilise arendamise ja enesetäiendamise ülevas ettevõtmises.)

⁸ Algul oli kogu vara, kaasa arvatud tööriistad ja relvad, hõimu ühisomand. Eraomandisse kuulusid kõik asjad, mida isiklikult puudutati. Kui võõras tassist jõi, sai see tass tema omaks. Järgmisena sai iga koht, kus verd valati, vigastatud isiku või rühma omandiks.

⁹ Seega respekteriti algselt eraomandit, sest selles pidi sisalduma teatav osa omaniku isikust. Seda tüüpi ebausul püsis kindalt ka ausus omandi suhtes, isiklike asjade valvamiseks polnud politseid vaja. Rühmasiseselt vargusi ei olnud, kuigi inimesed ei kõhelnud omastamast teiste hõimude vara. Varalised suhted ei lõppenud surmaga; algul isiklikud esemed põletati, veidi hiljem maeti koos surnuga ja veel hiljem said need elusolevate perekonna- või hõimuliikmete pärandiks.

¹⁰ Dekoratiivsed isiklikud esemed said alguse amuletidest. Edevuse ja tondihirmu tõttu pani varane inimene igati vastu kõigile katsetele tema lemmikamuletete röövida, sest seda vara peeti hädavajalikest asjadest väärtuslikumaks.

¹¹ ¶ Üks inimese varaseid varasid oli tema magamiskoht. Hiljem määrasid kodude asukoha hõimujuhid, kelle hoole all oli kogu rühma kinnisvara. Varsti hakkas omandit tähistama tulease ja veelgi hiljem andis kaev seda ümbritsevale maale valdusõiguse.

¹² Veeaugud ja kaevud kuulusid esimeste eraomandite hulka. Veeaukude, kaevude, puude, viljasaagi ja mee valvamiseks kasutati kõiki fetišismikombeid. Pärast usu kadumist fetišitesse töötati eraomandi kaitseks välja seadused. Ent ammu enne maaseadusi olid olemas küttemisseadused, jahipidamisõigused. Ameerika punane inimene ei ole siiani maa eraomandusest aru saanud, ta ei suutnud valge inimese seisukohta mõista.

¹³ Eraomandit tähistati juba varakult perekonnamärkidega ja sellest said kunagi alguse perekonnavaapid. Ka kinnisvara sai anda vaimude valve alla. Preestrid „pühitsesid” maatükki ning see jäi siis sellele püstitatud maagiliste tabude kaitse alla. Maa omanikel öeldi olevat „preestri valdusõigus”. Heebrealased austasid neid perekondade maamärke väga: „Neetud olgu,

kes nihutab paigast oma ligimese maamärgi!” Neile kivitähistele olid kantud preestri initialsid. Isegi initialsidega tähistatud puud said eraomandiks.

¹⁴ Varastel aegadel kuulus eraomandisse ainult viljasaak, kuid järjestikused saagid andsid valdusõiguse — seega tekkis maa eraomandus põllumajandusest. Maa anti üksikisikule algul vaid tema eluajaks, surma korral läks see hõimule tagasi. Esimesed maatükid, mis hõim inimesele andis, olid hauad — perekonna matmispaigad. Hilisemal ajal kuulus maa sellele, kes ta tarastas. Kuid linnad jätsid osa maid alati üldkasutatavateks karjamaadeks ja ümberpiiramise ajal kasutamiseks; need „ühismaad” näitavad varasema kollektiivse omandivormi püsimist.

¹⁵ Riik määras viimaks vara üksikisikule, jättes endale maksustamisõiguse. Olles kindlustanud omandiõiguse, võisid peremehed renti koguda ja maast sai sissetuleku, kapitali, allikas. Lõpuks sai maa tõeliseks kaubaks — seda tohtis müüa, loovutada, pantida ja pandi katteks sisse nõuda.

¹⁶ Eraomand suurendas vabadust ja stabiilsust, kuid ühiskond lubas maa eraomandusse alles siis, kui kogukonnal polnud selle pidamine ja haldamine õnnestunud, ning pärast seda tekkisid ka orjad, pärisorjad ja maata klassid. Täiustuv tehnika vabastas inimesed järk-järgult rängast orjatööst.

¹⁷ Varaline õigus ei ole absoluutne, see on puhtühiskondlik õigus. Kuid tänu varalisele eraomandile on kujunenud välja valitsus, seadus, kord, kodanikuõigused, sotsiaalsed vabadused, traditsioonid, rahu ja õnn, millest tunnevad rõõmu nüüdisaja inimesed.

¹⁸ Praegune ühiskonnakord ei tarvitse olla tingimata õige — ega jumalik või püha —, kuid inimkond toimib hästi, kui teostab muudatusi aeglaselt. Teie olemasolev süsteem on tohutult parem kui ükski süsteem, mida tundsid teie esivanemad. Jälgige ühiskonnakorda muutes hoolikalt, et muudaksite seda paremaks. Ärge laske end ahvatleda katsetama oma esiisade kõrvaleheidetud mudeleid. Minge edasi, mitte tagasi! Laske arengul oma rada kulgeda! Ärge astuge sammugi tagasi!

¹⁹ [Esitanud Neadoni Melkisedek.]